

ÎNTRU POMENIREA PREOȚILOR DE PE VALEA BISTREI, MILITANȚI PENTRU MAREA UNIRE DIN 1918

Preot Romulus Frîncu

IN MEMORY OF THE PRIESTS ON THE BISTRA VALLEY, SUPPORTERS OF THE GREAT UNION OF 1918

Abstract: Pursuing the apostolic exhortation, namely to give honor to those who deserve honor (Rom. 13, 7), we hereby create a duty of conscience by showing the part played by the Church of Banat, for realization of the decade-long apotheosis of Orthodox Romanians living on these land, which is to unite with the Country. Of course, the priests in the Caransebeș Eparchy, led by the remembrance-worthy Bishop Miron Cristea, Ph.D., joined the other eparchies, militating as a whole, with sacrificial dedication, for the performance of the act of the Great Union of 1918. The pages herein mention merely a flash of such join action, also evoking the names of the priests on the Bistra Valley, the Caransebeș Archpriestship, so that, by remembering their names, we may bring them the honor they deserve, on the occasion of celebrating 100 years from the Great Union. Such chapter, one of sacrificial dedication of ancestors, acts an incentive for driving Christian values, gracefully intertwined with the Romanian traditions established on these lands, worthy of keeping and pursuing in the conscience and actions of generations to follow.

Keywords: memory, priests, remembering, sacrificial

Urmând îndemnul apostolic, de a da cinstire celor ce merită cinstirea (Rom. 13, 7), ne facem o datorie de conștiință arătând rolul Bisericii Bănățene, la înfăptuirea idealului de peste veacuri al românilor ortodocși de pe aceste meleaguri, de a se unii cu Țara.

Desigur, preoților din Eparhia Caransebeșului condusă de vrednicul de pomenire Episcop Dr. Miron Cristea, s-au alăturat celorlalte eparhii, militând împreună cu dăruire jertfelnică, la realizarea actului Marii Uniri din 1918.

În paginile care urmează ne vom referi doar la un crâmpel din această acțiune comună, evocând numele preoților de pe Valea Bistrei, Protopopiatul

Caransebeș, pentru ca rememorându-le numele să le aducem, cu prilejul centenarului Marii Uniri, cinstirea cuvenită.

Protopopul Andrei Ghidiu (1849-1937) – Caransebeș

S-a născut în 1849 în localitatea Deda, județul Mureș. După absolvirea Institutului Arhidiecezan din Sibiu, urmează studii universitare la Viena și Leipzig.

În 1880 activează ca profesor la Institutul Teologic din Caransebeș.

În anul 1883 a fost instalat protopop al Oraviței, iar în 1888, protopop al Caransebeșului, unde s-a implicat în viața culturală a orașului Caransebeș, fiind membru și apoi președinte al Despărțământului ASTRA (Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român). A mai activat și în alte asociații culturale, precum Societatea română de cântări și muzică. Împreună cu profesorul Iosif Bălan, Andrei Ghidiu a lăsat posterității *Monografia orașului Caransebeș*.

A fost un fervent apărător al limbii și culturii românești, neobosit luptător pentru împlinirea idealului național după cum însuși declară: ... *in tot decursul vieții mele am fost membru al partidului național românesc, pentru care sentimente am suferit închisoare și pedepse în bani*.

În toamna anului 1918, s-a implicat în constituirea Consiliului Național Român din Caransebeș, fiind ales președintele acestuia. A participat, ca delegat al Sfatului Național Român, la constituirea Gărzilor și Consiliilor Naționale în satele din zona Caransebeșului. A participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, ca delegat al Protopopiatului Caransebeș, fiind ales membru în Marele Sfat Național Român.

Preotul Romul Raca (1860-1930) – Bouțarul Inferior

Arhieriei ortodoxe și cei greco-catolici au recunoscut, la 21 noiembrie 1918, Consiliul Național Român, ca for „reprezentativ și conducător politic al națiunii române din Ungaria și Transilvania”¹ semnând un act de adeziune în care se preciza că vor colabora „din toate puterile la întruparea aspirațiilor noastre naționale.”²

Una dintre figurile emblematice pe care le-a dat Bouțarul Inferior a fost și preotul greco-catolic Romul Raca.

S-a născut la data de 10 iulie 1860, în Bouțarul Inferior (Comitatul Hunedoara).

A urmat cursurile Școlii Gimnaziale din Beiuș, pe care a absolvit-o în 1878.

¹ I. D. Suci, R. Constantinescu, Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului, Mitropolia Banatului, Volumul II, Editura Mitropoliei Banatului, 1980, p. 1005-1006;

² Dr. Aurel Cosma, Biserica română din Banat și Unirea de la Alba Iulia, în revista Mitropolia Banatului, anul XIX, nr. 10-12/1969, p. 602;

A fost hirotonit în 1888, iar apoi numit capelan în Silaș (Comitatul Timiș), unde a activat timp de 3 ani și 8 luni.

Între anii 1891-1917 a fost paroh în Boușarul Inferior.

În 1892 a devenit membru al ASTRA, iar între anii 1907-1917 a fost director al „Reuniunii de Consum ca Societate pe Acții Boușarul Inferior”.

În 1918, alături de Iosif Agliceru și Dionisie Maciovan, Romul Raca a condus delegația din Boușarul Inferior la Marea Unire de la Alba-Iulia.

Preotul Nicolae Ivănescu (1874 – 1943) – Marga³

S-a născut la 29 mai 1874, petrecându-și cea mai mare parte a vieții în frumoasa comună bănățeană Marga, unde a și trecut la cele veșnice, la 11 noiembrie 1943.

După absolvirea Institutului teologic din Caransebeș a revenit în satul natal, funcționând ca preot timp de o jumătate de veac, între anii 1893-1943.

Când s-a constituit Consiliul Național Român din Marga, printre cei aleși era și preotul Nicolae Ivănescu, dovadă incontestabilă a prețuirii de care se bucura din partea consătenilor. La 27 noiembrie 1918, Adunarea Electorală din Caransebeș alege 5 delegați la Marea Adunare Națională Română, printre care și preotul Nicolae Ivănescu din Marga.

A fost consilier al Comunității de Avere (descendenta fostului Regiment Grăniceresc nr. 13 din Caransebeș, instituție care avea 94 de sate membre), și cenzor al Băncii Banatului.

La 1 decembrie 1918 a reprezentat, în cetatea lui Mihai Viteazul, Cercul Electoral Caransebeș.

Preotul George Adam (1883 – 1957) – Voislova⁴

Preotul-învățător George Adam, originar din comuna Marga, s-a născut în data de 20 octombrie 1883. A păstorit credincioșii din Voislova vreme de 50 de ani, de la 27 octombrie 1907, când a fost instalat și până la 17 martie 1957, când a trecut la cele veșnice, fiind în etate de 74 ani.

După cum se știe, în numeroase localități din zona Caransebeșului precum și în Voislova, Adunările Populare pentru alegerea noilor organe de conducere politică românească s-au desfășurat sub președinția preoților și învățătorilor. În general, preoții au fost aceia care au condus adunările populare din localitățile Eparhiei, adunări ce au ales consilii românești spre a înlocui administrația maghiară, asigurând ordinea și siguranța publică. Între delegații cercului electoral Caransebeș pentru participarea la Marea Adunare Națională de la

³ Ioan Muntean, Vasile Mircea Zaberca, Mariana Sârbu – Banatul și Marea Unire de la 1918, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1991, p. 222;

⁴ Opruț, Petru, Voislova (monografie), Editura Marineasa, Timișoara, 2008, p. 78, 113-114;

Alba-Iulia din 1918, alături de reprezentanții de seamă ai comunelor de pe Valea Bistrei, se află și pe preotul George Adam împreună cu soția sa Maria.

Preotul Popovici Gheorghe (1887 – 1962) – Măru⁵

Preotul Popovici Gheorghe s-a născut în Măru, la 30 iulie 1887, provenind dintr-o familie de țărani.

În perioada 1906-1909 urmează cursurile Institutului Teologic din Caransebeș. A fost hirotonit preot în 28 mai 1910 de către vrednicul de pomenire Dr. Elie Miron Cristea, Episcopul Caransebeșului, fiind primul preot hirotonit de către viitorul Patriarh al României.

La 28 mai 1910 este instalat ca paroh în Măru, unde duce o activitate intensă pe plan bisericesc, cultural, național și economic, începând cu munca de reconstruire a bisericii și a școlii din Măru.

A fost continuatorul unui șir neîntrerupt de peste 200 de ani de preoți cu numele Popovici, fiind ginerele preotului Dimitrie Popovici, în parohia Măru. Datorită frumoasei și fructuoasei activități, a primit câteva distincții : brăul roșu, blana roșie pentru râvnă și medalia „Răsplata muncii pentru biserică și construcții școlare”.

Împreună cu învățătorul Nicolae Table, preotul Gheorghe Popovici organizează, în Măru, Adunările Naționale și Gărzile Naționale.⁶

Ca președinte al Sfatului Național Local a participat la Adunarea Națională de la Alba-Iulia la 1 Decembrie 1918.

Într-o declarație preotul își amintea cele trăite în perioada războiului, astfel:

În ziua de 12 august 1916 mă aflu în Hațeg la târgul de țară, care mișuna de armată austro-ungară și cum târgul s-a amânat cu o zi, am rămas acolo. Citind niște gazete, m-am trezit în spate cu un strajămeșter (plutonier) de jandarmi înarmat, care mă întreabă dacă mă pot legitima, în ce cauză sunt eu acolo. Băgând mâna în buzunar să-i arăt certificatul de la notariat, mă oprește, spunând să merg în camera, care o am la hotel. Sub poarta hotelului văd alți jandarmi și polițiști, care mă așteptau. După ce intrarăm în odaie, încuiară ușa și abia cum îmi dădui seama că sunt bănuț ca spion, fiind îmbrăcat cu jiletă închisă preoțească. Arăt certificatul crezând că ajunge pentru a mă justifica, dar sunt îmbrâncit pe pat și lovit peste obraz să arăt alte dovezi. Scot tot ce aveam în buzunare, bani, notițe. Acum începe percheziția. Sunt întrebat de ce am atâtia bani la mine? Apoi ca să-mi dau seama de notițele și calculele de pe niște hârtii,

⁵ Pr. Nicolae-Pavel Negrei, Pr. Romulus Frîncu, Preotul Gheorghe Popovici din Măru. Un crâmpel al contribuției Bisericii Ortodoxe din Banat la înfăptuirea Marii Uniri de la 1918, în revista Foia Diecezană, serie nouă, anul XXIV, nr. 7-8/2018, p. 14-17.

⁶ Prof. Dr. Ion Pârnu, Comuna Măru în înfăptuirea statului național-unitar român, 1914-1918, în revista Ecou de timp, anul I, nr. 8/noiembrie 2010, Oțelu-Roșu, p. 9

alte îmbrânceli și înjurături, când aflară o nenorocită de scrisoare prin care îl rugam pe preotul din Crâjma să facă o înmormântare în parohia mea Mărul. Am putut scăpa din încurcătură, după ce se convinseseră telefonic la notariat, că într-adevăr a fost mort în parohie. A urmat apoi percheziția saltelei, perini, soba, duzile de la sobă, cenușa, parapleul ce-l aveam. Satisfacția mi-am luat-o la Bouștarul Inferior, unde dându-mă jos din tren, am fost întâmpinat de părintele greco-catolic Romul Raca cu care eram înrudit, căruia i-am povestit ce am pățit. M-a invitat acasă la el să iau masa. Aici am aflat ascuns pe un locotenent din armata română, care trecuse munții să ia informații. I-am povestit tot ce am pățit și ce am văzut în Hațeg. El la rândul-i m-a mângâiat că poimăine noaptea, adică spre Sfânta Mărie Mare, armata română va trece Carpații. Cu acest secret în inimă am venit acasă. După adunarea de la Alba-Iulia la care am participat cu încă doi țărani și d[octo]r Nic[olae] Table ca delegați ai comunei, am spus în ziua de 21 noiembrie st[il] v[echi] poporului la biserică felul cum a decurs marea adunare și în cântece patriotice am părăsit biserica. Poporul, care avea de mult să-și facă socoteala cu ovreiuul Geza Fischl, cuibărit aici de 40 de ani și care era agentul tuturor guvernelor maghiare, pentru care serviciul armatului subprefect Aurel Isckutz îl pusese primar spre batjocura noastră, i-a devastat casa în noaptea sărbătorii din 21 noi[embrie] st[il] v[echi] iar familia a scăpat cu fuga. În miezul nopții din 9 dec[embrie] st[il] v[echi] jidanul a adus din Caransebeș 40 de soldați sârbi și 20 de jandarmi maghiari. Tocmai când mă pregăteam să îmbrac reverenda spre a merge la biserică, îmi intrară în curte 2 jandarmi și doi soldați sârbi, declarându-mă arestat. M-au dus între baionete la cazarma jandarmilor. Aici, căpitanul Gaspari îmi vorbește de moarte prin glonț sau spânzurătoare pentru păcatul de a fi arborat tricolorul la biserică și școala satului, unde am ordonat, ca președinte al sfatului național, darea jos de pe frontispiciu a pajurei maghiare. Apoi pentru participarea la Alba-Iulia și îndemn la rebeliune. Am fost apoi trecuți la școală, care era alături și puși cu fața la perete cu ceilalți deținuți, iar în mijlocul sălii două puști mitraliere gata de tragere. Făcându-se interogarea până noaptea, eu am fost lăsat la urmă, când mi-am făcut apărarea, după care am fost declarat arestat. Abia atunci mi-am dat seama cum m-am jucat cu viața stând acasă, știind că sunt pe lista neagră și ce rău am făcut că nu m-am refugiat la Bouștarul Inferior, unde ajunsese armata română. Noi, cei din Severin, mai stăturăm 10 luni sub teroarea lui Isckutz viceșpanul Lugojului, până ce merseră deputăția bănățenilor din Lugoj sub conducerea venerabilului protopop d[octo]r G[heorghe] Popovici și [a] episcopul[ui] Frențiu la Bichiș- Ciaba la M[aiestatea] S[a] Regele Ferdinand I predându-i memoriul, prin care am rugat preluarea imperiului și asupra Lugojului. Am fost satisfăcuți pe loc, fiind numit prefect d[octo]r George Dobrin

pe care îl aduserăm cu triumf în Lugoj spre dezamăgirea ungarilor și jidanilor de aici”.⁷

La Măru, Garda Națională primește muniție din partea Consiliul Național Român din Caransebeș, încât – după cum scrie în memoriile sale preotul preotul-învățător Gheorghe Popovici – acesta împreună cu ofițerul Nicolae Table⁸, întocmesc, la 27 octombrie 1918, planul de acțiune al locuitorilor din Măru pentru Marea Unire, mobilizându-i pentru adunarea locală din curtea bisericii destinată alegerii Sfatului Național Local și a Gărzii Naționale.⁹ În urma unor adunări succesive locuitorii din Măru hotărâsc să păzească hotarele comunei zi și noapte,¹⁰ primind totodată cu entuziasm vestea că la Alba-Iulia vor pleca patru concetățeni de-ai lor, așa cum a aprobat Consiliul Național Românesc din Caransebeș: preotul Gheorghe Popovici, învățătorul Nicolae Table și plugarii Sinesie Tunea și Ioan Bistran.

Conduși până la tren de întregul sat, delegații mărâni și-au exprimat la Alba-Iulia mandatul primit din partea mărânilor, și întărit prin „credinționale”: unirea Transilvaniei cu Regatul României. Biserica din Măru, plină de oameni, slujba de Te-Deum, ținută atunci de preotul Gheorghe Popovici, și clopotul lăcașului de cult, împlineau ceea ce de veacuri au aspirat, au năzuit și au luptat: Unirea cea Mare.¹¹

După înălțătorul moment al Unirii de la 1 Decembrie 1918, din Alba-Iulia, delegația s-a întors la Măru. Părintele evocând acele momente, spune printre altele: *Bătrâni, femei, copii ieșiră în calea delegaților, care veneau într-o trăsură de la gara Cireșa, având căciulile împodobite cu mândrul tricolor, semnul distinctiv al memorabilei zile și ca răspuns celor ieșiți întru întâmpinare, s-au cântat cântări naționale improvizate în Sfânta Cetate [Alba-Iulia], salutând mulțimea cu „Trăiască România”. După adunarea de la Alba-Iulia la care am participat cu încă doi țărani și d[octo]r Nic[olae] Table ca delegați ai comunei unde am spus în ziua de 21 noiembrie st[il] v[echi] poporului în biserică cum a decurs măreața adunare și, în cântece patriotice, am părăsit biserică.*¹²

În 9 decembrie 1918, jandarmii sârbi înconjoară comuna Măru, având ca pretext unele tulburări locale cu caracter economic. Preotul Gheorghe Popovici

⁷ Sebastian Stanca, Contribuția preoției române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919), Editura Argonaut și Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, 2015, p. 217-219;

⁸ Pr. conf. dr. Daniel Alic, Activitatea națională a clericilor din Banatul de sud, în preajma Marii Uniri, în Altarul Banatului, anul XXIX (LXVIII), nr. 1-3/2018, p. 36.

⁹ Ion Pârvu, Valentin Sandu, Dr. Nicolae Table, personalitate marcantă în cultura și societatea bănățeană, în volumul Biserică și comunitate în Banat și Transilvania, Editura Marineasa, Timișoara, 2007, p. 10;

¹⁰ Ioan Muntean, Vasile Mircea Zaberca, op. cit., p. 55;

¹¹ Prof. Dr. Ion Pârvu..., op. cit., p. 10-11;

¹² Sebastian Stanca..., op. cit., p. 217.

este arestat și închis în clădirea jandarmilor din Măru. Evocând aceste momente de tristă memorie, preotul relatează următoarele: *Poporul, care avea de mult să-și facă socoteala cu (...) Geza Fischl, cuibărit aici de 40 de ani și care era agentul tuturor guvernelor maghiare, pentru care serviciul armeanului subprefect Aurel Ischutz îl pusese primar spre batjocura noastră, i-a devastat casa în noaptea sărbătorii din 21 noi[embrie] st[il] v[echi] iar familia a scăpat cu fuga. În miezul nopții din 9 dec[embrie] st[il] v[echi] jidanul a adus din Caransebeș 40 de soldați sârbi și 20 de jandarmi maghiari. Tocmai când mă pregăteam să îmbrac reverenda spre a merge la biserică, îmi intrară în curte doi jandarmi și doi soldați sârbi, declarându-mă arestat. M-au dus între baionete la cazarma jandarmilor. Aici, căpitanul Gaspari îmi vorbește de moarte prin glonț sau spânzurătoare pentru păcatul de a fi arborat tricolorul la biserică și școala satului, unde am ordonat, ca președinte al sfatului național, darea jos de pe frontispiciu a pajurei maghiare. Apoi pentru participarea la Alba-Iulia și îndemn la rebeliune. Am fost apoi trecuți la școală, care era alături și puși cu fața la perete cu ceilalți deținuți, iar în mijlocul sălii două puști mitraliere gata de tragere. Făcându-se interogarea până noaptea, eu am fost lăsat la urmă, când mi-am făcut apărarea, după care am fost declarat arestat. Abia atunci mi-am dat seama cum m-am jucat cu viața stând acasă, știind că sunt pe lista neagră și ce rău am făcut că nu m-am refugiat la Bouțarul Inferior, unde ajunsese armata română. În cele din urmă, preotul Gheorghe Popovici este eliberat, după ce promite că va merge la Caransebeș pentru a se pune la dispoziția autorităților de acolo.*

Preotul Iuliu Musta (1857-1932) – Glimboca¹³

S-a născut în localitatea Doman, lângă Reșița, în județul Caraș-Severin, provenind dintr-o familie de preoți. Tatăl său a fost un preot vrednic, care a păstorit cu „frica lui Dumnezeu” și cu reală vocație pastorală credincioșii parohiilor pe unde a trecut. Cultul său pentru familie a fost remarcabil, având doisprezece copii. Doi murind de mici, au rămas cinci fete și cinci băieți. Dintre ei, unul va ajunge să fie arhiepiscopul Filaret, Ferdinand și Iuliu preoți, Nicolae notar, iar Dimitrie economist. Cele cinci fete au fost căsătorite cu teologi bine pregătiți și vrednici slujitori ai altarelor. Întregul neam rezumându-se pe vrednica lui „icoană” de luminători ai sufletelor.¹⁴

Preotul Iuliu Musta a urmat studiile teologice la Institutul Teologic Diecezan din Caransebeș, iar după absolvire s-a căsătorit cu Lucreția Martinovici, fiica preotului Martinovici din Coșteiu Mare. Au avut șapte copii, din care doi copii au murit și cinci au trăit. A fost hirotonit preot de către Episcopul Elie

¹³ Horia Musta, Neamul Muștonilor în Banat, Editura Marineasa, Timișoara, 2009, p. 104-105;

¹⁴ Horia Musta, op. cit., p. 29

Miron Cristea, pe seama parohiei Jena, ajungând preot în Glimboca, după moartea tatălui său.

S-a dovedit a fi din preoții distinși de pe Valea Bistrei, luând parte la luptele naționale ale românilor, în calitate de membru al Partidului Național Român. Una din aceste acțiuni a fost *Memorandumul* din 1894 de la Budapesta. Preotul Iuliu Musta a fost ales în congregația din Lugoj, precum și în Comunitatea de Avere din Caransebeș, fiind membru în comitetul de conducere pe timpul președinției generalului Traian Doda.

Din cauza atitudinii sale românești, urma să fie arestat politic, încât, fiind avertizat din timp, a reușit să fugă în Vechiul Regat. Iată ce a notat cu această ocazie pe Sfânta Evanghelie adusă de el de la Sibiu: „*În 13 iulie, duminica, 1914 s-a mobilizat armata austriacă în contra Serbiei, miercuri s-a declarat războiul, iar vineri s-a publicat în Slătariu. E jale mare, vaiete și plânsete. În 20 octombrie 1914 am fugit în România de urgență unguerească, fiind acuzat de învățătorul N. S. ca daco-român, eu neputând răbda ca bătrân internatul unguresc, am stat în România patru ani și jumătate*”.¹⁵

Reîntorcându-se în 1918 la Glimboca, a luat parte la Marea Adunarea Națională de la Alba Iulia în 1 decembrie. A fost reprimit cu entuziasm de familie și credincioși.

Dragostea față de familie reiese din dorința sa de a-și vedea neamul adunat cel puțin o dată pe an pentru câteva zile. Reuniunea familială avea loc cu ocazia nedeii, de Sfântul Ilie, din comuna Marga, păstorită de ginerele său preotul Nicolae Ivănescu, dar și de Sfânta Maria, tot de nedeie, în Glimboca, unde păstora împreună cu ginerele său, preotul Gheorghe Frățilă. O altă dorință a lui a fost să sărute mormântul Mântuitorului din Ierusalim. În acest sens l-a rugat pe Preafericitul Patriarh Miron Cristea să organizeze o excursie pentru preoți la Ierusalim, din care să facă și el parte, spunându-i: „... *nu pot să mor până nu văd mormântul Domnului*”. Patriarhul, care îl aprecia în mod deosebit, fiind fratele mai mic al arhiepiscopului Filaret Musta, i-a ascultat ruga și a organizat o excursie la Ierusalim, în septembrie 1925, pentru paisprezece preoți distinși, conduși de Mitropolitul Sibiului Nicolae Bălan. Reîntors din această călătorie, impresionat și mulțumit sufletește, tot timpul povestea rudelor sale apropiate și credincioșilor amintirile sale de la Locurile Sfinte. A adus din călătorie sa mici cruciulițe din lemn, având în mijloc imaginea Sfântului Mormânt pe care, cu multă iubire părintească le împărțea credincioșilor.

Preotul Iuliu Musta a trecut la Domnul la 1 septembrie 1932, fiind înmormântat în cavoul familial din Glimboca, alături de soția sa Lucreția.

¹⁵ Horia Musta, op. cit., p. 104

Preotul Gheorghe Frățilă (1889 – 1936) – Glimboca¹⁶

Trecând prin centrul comunei Glimboca își captează atenția un bust amplasat, cu câțiva ani în urmă, în fața școlii din localitate. E vorba de bustul preotului Gheorghe Frățilă. Acesta s-a născut în județul Sibiu, fiind fiul lui Gheorghe, primar în comuna Bungard.

După absolvirea școlii primare și liceale se înscrie la Academia Teologică de la Sibiu. În cursul activității sale foarte intense, s-a pregătit în particular și pentru studii de drept, absolvind examenele juridice la Facultatea de Drept din Cluj. La examenul de competență preotească a obținut calificativul *Foarte bine*, în fața unei comisii prezidată de Mitropolitul Ioan Mețianu.

O vreme a funcționat ca învățător, iar în anul 1914 s-a căsătorit cu Aurora, fiica preotului Iuliu Musta, din Glimboca, fiind apoi hirotonit ca diacon și prezbiter de către Episcopul Dr. Miron Cristea, asistat de arhimandritul Filaret Musta și diaconul Dr. Cornel Corneanu, pe seama parohiei Glimboca.

Fiind păstor bun și iubitor al poporului, s-a îngrijit de trebuințele sufletești ale credincioșilor săi, precum și de prosperitatea și înaintarea culturală și economică.

Gheorghe Frățilă a păstorit comuna timp de 24 de ani, perioadă în care a avut realizări deosebite, cum ar fi: repararea Bisericii (construită la 1794), a Căminului cultural și Primăriei comunale; construirea unei școli cu etaj (1926-1928); ridicarea unui Monument al eroilor și a numeroase troițe; amenajarea cimitirului, înființarea Asociației Oastea Domnului; Cooperativa, construirea unei biserici în localitatea Ferdinand (azi orașul Oțelu Roșu) etc.

A exoperat pe seama comunei o pădure de 600 de jugăre, numită Sașa, lemnul acesteia fiind destinat pentru împodobirea satului cu clădiri de instituții corespunzătoare, moderne.

În perioada antebelică a susținut cauza națională a românilor, iar drept recunoștință, a fost ales după Unirea din 1918, ca deputat al județului Severin, în Parlamentul României.

Putem înțelege mai bine ce a însemnat pentru Biserica și credincioșii români de pe Valea Bistrei Unirea cea Mare, dacă evocăm un eveniment plin de vibrație patriotică, imortalizat în paginile foii eparhiale. Pentru a ilustra întregul entuziasm determinat de împlinirea acestui măreț ideal, plămădit în conștiința de peste veacuri a românilor, merită să redăm întreaga desfășurare chiar și a unui simplu eveniment, prilejuit de sfințirea unui „monument ridicat întru cinstea și memoria Eroilor”, ca pe un adevărat document istoric:

Luni în 15/28 August a. c. (1922 – n.n.) a fost mare sărbătoare și prasnici în frunțașă comună Glimboca. După săvârșirea sfintei liturgii, prin preotul locului George Frățilă, toți credincioșii au făcut o prea frumoasă procesiune cu toate

¹⁶ Prof. Ion Cubin, Glimboceni de neuitat: Gheorghe Frățilă – preot, deputat, în Banatul, An IV, nr. 6 (42), iunie 2014, p. 3

podoabele bisericeii, și cu cântări, la cari conlucra întreg poporul, în frunte cu P. On. Domn protopresbiter Andrei Ghidiu, preotul locului George Frățilă și preotul Ioan Țerovan din învecinata comună Ohababistra și învățătorii locului Ștefăniș și Simeria în fruntea tinerimei școlare, îmbrăcată în mare ținută, ca de sărbătoare.

Procesiunea ajungând la locul, unde era așezat monumentul (lângă drum în capul satului spre Caransebeș) s'a postat în jurul monumentului și aici preoțimea a făcut sfințirea apei, cu care a stropit monumentul. Acest monument constă din o cruce de marmoră albă, așezată pe un pedestal de granit. Pe pedestal e ținută o tablă comemorativă de marmoră albă în partea de cătră drum. Pe tabla comemorativă e gravată cu litere aurite următoarea inscripție: „Eroilor, a căror sânge a dat România Mare”.

Pedestalul monumentului l-a zidit pe spesele proprii comerciantul din Glimboca F. Martini. Crucea și tabla comemorativă s'a făcut cu spesele cooperativei din localitate și prin colecte dela credincioșii din Glimboca.

La ridicarea acestui monument a ostenit mult preotul locului George Frățilă, căruia numai spre laudă îi poate servi că a făcut aceasta și a înființat cooperativa și casa națională din Glimboca.

După sfințirea și stropirea monumentului cu apă sfințită, părintele George Frățilă a ținut următoarea cuvântare foarte frumoasă ca stil și predare:

Prea On. Dle Protopresbiter! Iubiți Credincioși!

Bardul național marele Alexandri, fala neamului nostru la Mont-Pellier, a zis : „Latina gintă e regină între ale lumii ginte mari... Menirea ei tot înainte”. Poporul nostru, însă, care face parte din această gintă, i-a fost hărăzit veacuri de-a rândul, până în zilele noastre o viață grea, plină de sbuciumări. Și de câte ori caută mărgeșă să îndeplinească acest mare ideal al poetului nostru și să-și ridice capul său, era lovit de dușmani. A fost ucis Marele Mihai, care a făcut unirea pe o clipă, au fost întemnițați și uciși eroii tribuni: Horia, Cloșca și Crișan, luptători ai independenței neamului. A u fost terorizați până la moarte Barișiu cu tovarășii de muncă pentru cutezanța să țină trează conștiința poporului românesc, spunând în fața lumii în memorabila adunare de pe „Câmpul Libertății” doleanțele neamului românesc.

Dar nu numai aici la noi sub cnutul austriac au trăit eroi conduși de un ideal, – scuturarea jugului străin și dispunerea neamului singur de soartea sa – ci și în țara mamă, care ne-a dat mântuirea. Marii căpitani, cari au luptat pentru acest ideal, au fost mișelește prinși în cursă, ca un Tudor Vladimirescu, a cărui revoluție nu era altceva decât scuturarea jugului străin și alți înalți luptători. Tuturor acestora nu le-a fost dat să vadă dorința lor împlinită. Noi suntem cea mai fericită generație în frunte cu Marele Căpitan Regele Ferdinand să vedem opera desăvârșită.

Cuvintele de chemare la luptă din noaptea Sf. Mării mari a anului 1916 prin proclamația dată, a străbătut și a copleșit toată suflarea românească,

când a spus: „După veacuri îndelungate de nenorociri și grele încercări înaintașii noștri au reușit să întemeieze Statul român prin unirea Principatelor, prin Războiul independenței, prin munca lor neobosită pentru recunoașterea națională. Astăzi este dat nouă să întregim opera lor, închegând pentru totdeauna ceea ce Mihai a înfăptuit numai pentru o clipă : unirea tuturor Românilor de pe cele două părți ale Carpaților“

La auzul acestor cuvinte atât de înduioșătoare și înălțătoare a Marelui Căpitan toți feciorii au lăsat praznicile în sf. biserici, și-au părăsit ogoarele și ca vulturii au trecut munții pentru îndeplinirea poruncii. Și frații acestor meleguri, ca prizonieri în Rusia și Italia și mulți alți Români din cele depărtate țări s'au înșiruit sub steagul, care poartă literele acestea de aur ale neamului nostru . Dar vai, a trebuit mult sânge «să curgă, a trebuit multă mizerie să îndure neamul cu a lui viteji până ce în sfârșit totuși cuvintele marelui poet trup s'au făcut, căci Nistru, Mărășești, au arătat fraților francezi și altor popoare, că poporul român este de gîntea latină are menirea înainte. Numai Oltul, Tisa, Isonzo și stepele Galiției pot spune, câți frați de ai noștri cu pumni încheștați își dorm somnul veșniciei pentru fericirea noastră de acum. Sângele acestor eroi și munca neobosită a înaintașilor ne-a chemat la 1 Decembrie 1918 în cetate a Marelui Mihai să decretăm și pecetluim pentru totdeauna unirea neamului!

Dar după cum spune un învățat: „Cine nu-și cinstește eroii, nu este vrednic de ei”. Noi, ca să ne arătăm vrednici de eroii noștri, am ridicat această sfântă cruce. Cruce a este simbolul învingerii, este semnul preamăririi, este semnul că noi în lume cât am stat pe Domnul am lăudat, căci El ne-a condus cu mână tare și cu braț înalt, să învingem prin eroii noștri toată urgia și să atingem ținta visată de moșii și strămoșii noștri. Această cruce cu inscripția: „Eroilor, a căror sânge a dat România Mare”, dă prilej bătrânilor spre aducere aminte de restriștea vremurilor trăite; femeilor, a căror soți au căzut pe câmpul de onoare, loc de închinare și calde rugăciuni pentru cei mai iubiți ai lor; generației de mâine un izvor limpede și entuziast pentru iubirea de patrie, iar nouă celor de astăzi această cruce este semnul a merge tot înainte ca să consolidăm și să închegăm opera mare.

Drept aceea rugăm pe bunul Dumnezeu, să întărească neamul românesc cu mână tare și braț înalt acum și pururea, Amin.

Această preafrumoasă cuvântare a stors lacrimi din ochii tuturor. Părinții își plângeau fiii, soțiile pe scumpii lor soți, surorile pe frații lor iubiți, copiii pe părinții lor buni, pe cari înzădar îi așteaptă, dar îi fericeste un întreg neam, căci viața lor nu a fost deșertăciune, ci o jertfă pe altariul națiunii.

Seara la orele 6 s'a aranjat o petrecere populară cu următorul program:

1. „Mare e Dumnezeu“, (poezie de G. B.) deci, de harnicul învățător Petru Crîznic, cu multă însuflețire și deplin succes.

2. „Negustorul și nărodul“, (de Anton Pann) predat de înv. P. Crîznic și juristul Zacheiu Mîțiu, care a jucat cu o interpretare fidelă pe nărodul.

3. „Ruga dela Chizătău“, (de I. Vulcan) jucată de țărani și țărance din Glimboca, achitându-se pe deplin fiecare de rolul său.

4. „Cântecul străinătății“, poezie declamată de D-ra Ana Simeria cu succes.

5. „Baba Hărbura“, monolog predat de D-șoara Valeria Ștefăniță. D-șoara Valeria Ștefăniță a dat dovadă de talent prin predarea acestui monolog.

6. „Țiganul la târgul de vite“, dialog predat de înv. Nicolae Simeria și epitropul Mateiu Radu. Pe țiganul l-a jucat Radu, care s'a achitat peste așteptate de rolul său.

La succesul petrecerii au contribuit în primul rând D-șoara Paulina Ștefăniță și D-nii Zacheiu Mîțiu și Petru Crîznic.

Exemplul comunei Glimboca îl pot urma și celelalte comune și cu vrednicia părintelui George Frățilă să pot încununa și alți preoți. (Corespondentul)¹⁷

Adunarea eparhială l-a ales membru în Adunarea Protopresbiterală și membru în Consistoriul Spiritual Eparhial, iar P.S. Dr. Vasile Lăzărescu, episcop diecezan, l-a numit președinte al acestui consistoriu, iar pe patul de suferință l-a distins personal și cu brâu roșu.

În 28 octombrie/10 noiembrie 1918, la înființarea Consiliului Național din **Obreja**, este ales președinte **preotul Patrichie Rădoiu**.

În aceeași zi de 10 noiembrie, în satul vecin Obrejei – **Iaz** – a avut loc o manifestare asemănătoare, înființându-se și aici Consiliul Național Local, avându-l ca președinte pe **preotul Ioan Popovici**, în prezența delegaților Consiliului Național Român din Caransebeș.

Preotul Sinesie Bistriean (1859 – 1946) – Var¹⁸

S-a născut în anul 1859, în localitatea Var, provenind dintr-o familie originară din localitatea Măru, unde străbunicul său, Mihai, a fost preot, iar bunicul, învățător. Despre străbunicul său se știe că a fost închis la Caransebeș, unde a și murit, în temnița orașului, se pare otrăvit, în anul 1806.¹⁹

Tatăl lui Sinesie, preotul Nicolae Bistriean, a păstorit parohia Zlagna între 1864-1871, când s-a transferat la Giurgiova, iar de aici a revenit în localitatea natală Var.

Moștenind spiritul de luptă pentru drepturile românilor, pe când era preot la Var, Nicolae Bistriean s-a aflat în atenția autorităților austro-ungare, mai ales datorită curajului său de a pomenii la slujbă pe „martirii naționali români” și, în același timp, refuzând să-l pomenească pe împăratul Franz Josef I, cu prilejul zilei sale

¹⁷ Foia Diecezană, anul XXXVI, nr. 38/1 octombrie 1922, p. 1-2;

¹⁸ Prof. Ion Cubin, *Obrejeni de frunte: Sinesie Bistriean – preot*, în *Banatul*, An III, Nr. 9 (33), septembrie 2013, p. 5;

¹⁹ S. Bistrieanu, *Păstor și îndatoriri, sfătuieli cu creștinul de la sate*, în revista *Foia Diecezană*, Caransebeș, nr. 3 și 4/1945, p. 5-7

de naștere. Preotul Nicolae Bistriean a scăpat de pedeapsă datorită abilității protopopului dr. Andrei Ghidiu de la Caransebeș, care a raportat că preotul de la Var nu a oficiat Sfânta Liturghie din acea zi, întrucât a fost bolnav.

Fiind educat în spiritul legii creștinești și românești, după școala primară, Sinesie Bistriean și-a îndreptat pașii spre Institutul Teologic-Pedagogic din Caransebeș, pe care l-a absolvit în anul școlar 1879-1880, avându-l ca director pe Filaret Musta, patriot înflăcărat, susținător ferm a cauzei românilor de pe aceste meleaguri.

În anul 1881 a fost hirotonit ca preot de Episcopul Ioan Popasu la parohia Giurgiova, unde slujise un timp și tatăl său, păstorind această parohie până în anul 1909, când s-a transferat la Var. Aici a păstorit pe consătenii săi timp de trei decenii, preluând parohia tot de la tatăl său, care a slujit-o patru decenii și jumătate.

A fost colaborator fidel al *Foii Diecezane* și *Calendarul românului*, în repetate rânduri a fost ales asesor consistorial și consilier eparhial.²⁰

Pentru atitudinile sale românești și „antistatale”, Sinesie Bistriean a suferit persecuțiile regimului din Budapesta, făcând, în 1909, trei luni închisoare pe motiv că a arborat drapelul tricolor și a cântat „Polieleul” și alte „pricesne” cu versuri patriotice, împreună cu tinerii elevi-coriști.²¹

În anul 1915, Preasfințitul Episcop Dr. Elie Miron Cristea, primul Patriarh de mai târziu al României, l-a distins cu brâu roșu.²²

POLIELEUL DE LA VAR²³

În zilele premergătoare Unirii, țăranii credincioși din satele apropiate Caransebeșului, cântau, la priceasnă, așa numitul „Polieleu de la Var”, melodia fiind cea a cântării din cadrul Utreniei, pe versurile lui Ion I. Lapedatu (1876-1951), poet, prozator și publicist român transilvănean, delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, ales membru în Marele Sfat Național Român. Această cântare, formată din 13 strofe, interpretată de bănățeni în drum spre Alba Iulia și la întoarcerea acasă a fost cântată în Cetatea Unirii și este cântată și acum în bisericile din jurul Caransebeșului. Profesorul dr. Dumitru Jompan l-a armonizat pe trei voci și l-a interpretat adeseori cu corul Seminarului Teologic „Ioan Popasu” din Caransebeș.

²⁰ Nicolae Cornean, *Monografia Eparhiei Caransebeș*, Caransebeș, 1940, p. 604;

²¹ Pr. dr. Ionel Popescu, *Preotul Sinesiu Bistrieanu (1859-1946)*, în revista *Altarul Banatului*, anul XIII (LII), nr. 5-7/2002, p. 163-164;

²² *Foaia Diecezană*, Anul LXII, nr. 1-2/ 5 ianuarie 1947, p.8;

²³ Pr. dr. Ionel Popescu, *Biserica bănățeană și Marea Unire*, în *Almanahul Arhiepiscopiei Timișoarei*, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, 2018, p. 198-199

Iată câteva versuri:

„Lăudați-l, că e mare Dumnezeu
C-a păzit cu mână tare
Pe români, poporul Său, Aliluia”.

El din veci ne-a fost Părinte și Stăpân
Nici de astăzi înainte
N-o să-i uite pe români, Aliluia.

El ne-a scris pe Sfânta Cruce: Biruiți.
Și oriunde vă veți duce
Laude să-I cuceriți, Aliluia.

Când purtam în grea robie lanțul greu,
Noi credeam în bărbăție
Și-ntr-al nostru Dumnezeu, Aliluia.

L-am chemat să se ridice și-a venit
Și din lanțuri inamice
Brațele ne-a despletit, Aliluia.

El ne-a dus la libertate și la drept
Și sub scuturi vom combate
Cu credința Lui în piept, Aliluia.”

„Polieleul de la Var”, numit și „Polieleul de la Alba Iulia”, a fost publicat în unele cărți de rugăciuni tipărite la editura Mitropoliei Banatului, înainte de 1989 și imediat după anul 1990, însă de atunci nu a mai fost reeditat. Întrucât versurile acestei cântări au un caracter profund creștin-ortodox și patriotic, cu rezonanță istorică deosebită, ar trebui redescoperite și puse în valoare de către toți slujitorii altarelor, de grupurile corale, de elevi și de studenți.²⁴

*

* *

Evocând, cu prilejul Centenarului Marii Uniri, doar un capitol de dăruire jertfelnică a înaintașilor, pentru cultivarea valorilor creștine împletite armonice cu tradițiile românești statornicite pe aceste meleaguri, vom spune că acesta rămâne un model viu și demn de păstrat și de urmat în conștiința și în acțiunile generațiilor ce vor urma.

²⁴ Idem, p. 199